

Андрій ФОМЕНКО

ректор Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ (м. Дніпро, Україна),
доктор юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України

**ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ІДЕОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ
КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

Важливим завданням сучасної юридичної науки є виявлення та дослідження державно-правових закономірностей. Однією з таких є необхідний зв'язок, що існує між концепціями природного права та природних прав людини як системою ідей і Загальною декларацією прав людини як міжнародним документом, в якому у вигляді сукупності нормативно-правових приписів як прояву консенсусного волевиявлення держав – членів Організації Об'єднаних Націй відображено ідеї представників цих теорій.

Загальна декларація прав людини як унікальний феномен правової дійсності постійно перебуває у центрі уваги наукового загалу. Предмет наукових пошуків складають питання історії розробки цього документа, змісту вміщених у ньому нормативно-правових приписів, значення цього документа для поступального прогресивного розвитку людської цивілізації та ін. Водночас малодослідженими залишаються питання, пов'язані з ідеологічним підґрунтям цього джерела права.

У цій доповіді мною буде аргументовано тезу про концепції природного права та природних прав людини як ідеологічного підґрунтя Загальної декларації прав людини 1948 р. та їх втілення в діяльності поліції. Досягнення визначеної дослідницької мети зумовило необхідність використання пізнавальних можливостей історичного та діалектичного методів пізнання. Останній ґрунтується на визнанні принципів розвитку та взаємозв'язку явищ державно-правової дійсності. У межах цього дослідження ідеї представників концепцій природного права та природних прав людини розглядались в їх історичному вимірі та взаємозв'язку з положеннями Загальної декларації прав людини.

Закон України «Про Національну поліцію» [1] у ч. 1 ст. 1 визначає, що Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. У ст. 2 – завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод

людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Якщо вважати громадську безпеку і порядок тотожними поняттями публічній безпеці і порядку, то стає очевидним той факт, що поліція служить суспільству шляхом надання поліцейських послуг у сфері забезпечення національної безпеки України. Це пояснюється тим, що самі національні інтереси України необхідно розуміти як життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян.

Знову ж таки стає аксіомою той факт, що поліція є основним суб'єктом правозастосування в країні, до покращення якості якого є постійний соціальний запит. Особливо це стосується служінню суспільству шляхом надання поліцейських послуг у сфері протидії злочинності, яка розвивається разом із прогресивними досягненнями людства. Безумовно, це вимагає від діяльності поліції з протидії злочинності використовувати як наявні наукові здобутки, так й постійно провокувати проведення нових досліджень. Не стоїть осторонь цих процесів кримінологічна наука, одним з головних завдань якої є наукове супроводження протидії злочинності.

Так, О. Іщуком у 2018 році захищено докторську дисертацію, у якій він, серед всього іншого, сформулював поняття кримінологічної діяльності органів прокуратури як інтегрованої в єдину систему протидії злочинності сукупності функціональних елементів (засобів, форм і видів діяльності), за допомогою яких суб'єкт впливає на фактори злочинності, досягаючи тим самим результативного виконання визначених для органів прокуратури завдань і функцій. Її складають правозастосовна, юрисдикційна, правоустановча, правороз'яснювальна, правонаділяюча і наглядова діяльність, інтегративним фактором для яких є цільова спрямованість на комплексне забезпечення безпеки в соціумі [2, с. 4].

Отже, кримінологічна діяльність органів прокуратури суттєво відрізняється від кримінологічної діяльності поліції, а тому комплексне дослідження проблеми кримінологічної діяльності Національної поліції як у теоретичній, так й практичній площині, однозначно сприятиме в цілому її правозастосовній діяльності, а тому й якіснішому служінню суспільству.

Якщо правоохоронна діяльність – це проведення конкретних операцій з профілактики, запобігання, припинення, розкриття злочинів і вжиття передбачених законом та відповідними нормативними актами заходів, а також відшкодування шкоди від злочинів, відновлення порушених прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб [3, с. 140], то кримінологічна діяльність Національної поліції – це різновид поліцейської діяльності, що є сукупністю правомірних дій поліцейських, які мають знання і навички їх

застосування у галузі права загалом, та кримінології зокрема, що здійснюються правовими засобами і методами з використанням актуальних кримінологічних технологій в освітній, науковій та практичних формах з метою протидії кримінальним правопорушенням, а також пов'язаних з ними негативними для суспільства явищами, усунення детермінантів вчинення кримінальних правопорушень, з'ясування особи кримінального проступку та злочину, жертви кримінального правопорушення, визначення осіб, які потребують особливого захисту з боку держави та/або реабілітації [4, с. 276].

Ідеологічним підґрунтям Загальної декларації прав людини стали концепції природного права та природних прав людини, положення яких були обґрунтовані такими відомими мислителями минулого, як: Платон, Аристотель, Цицерон, Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо та ін. Як слушно зауважує С. Головатий, ідея природного права – «*ius natural*» – є творінням різних авторів не однієї епохи розвитку людства. Вона, так само, як і філософська ідея «закону природи», належить до системи концептуальних витоків поняття людських прав. На думку вченого, власне відтоді, як ідея «закону природи» переросла в ідею природного права (*natural law*), виникає саме поняття природних прав (*natural rights*) [5, с. 49].

Отже, кримінологічна діяльність Національної поліції України відіграє провідну роль в забезпеченні національної безпеки щодо нейтралізації внутрішніх загроз життєво важливим інтересам людини, суспільства та держави. Очевидно, що така діяльність має мати своє ідеологічне підґрунтя, яким, безумовно, є права людини.

---

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

2. Іщук О. С. Теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / ХНУВС Харків, 2016. 36 с.

3. Литвинов О. М., Гладкова Є. О. Кримінологічна освіта в епоху постмодерну. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2019. № 2 (21). С. 134–145.

4. Фоменко А. Є. Кримінологічна діяльність Національної поліції України : монограф. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 320 с.

5. Головатий С. Про людські права: лекції. Київ : Дух і Літера, 2016. 760 с.